

1960-1980 YILLARI ARASINDA ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ ANLAMAK: PARADİGMALAR ARASI TARTIŞMA

Emre ARSLANTAŞ*

Öz

Uluslararası ilişkiler; kökleri 1648 Westphalia Barışı'na kadar uzatılabilen, I. Dünya Savaşı ile birlikte bağımsızlığını kazanan yeni bir disiplindir. Disiplinin ilk yıllarında savaşın önlenmesi amacını taşıyan İdealizm teorisi egemen olmuştur. Ancak 1930'lu yıllarda devletler arası çatışmanın baş göstermesiyle birlikte Realizm daha önemli bir konuma gelmiştir. Nitekim disiplinin ilk tartışması bu teoriler arasında yaşanmıştır. Kurucu tartışma olarak da adlandırılan bu tartışma ile birlikte disiplinin sınırları çizilmiş ve bağımsız bir hüviyet kazanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Davranışsalci ekolün sosyal bilimlerde popüler olması ikinci tartışmanın yaşanmasına neden olmuştur. Bu noktada ilk tartışmanın tarafları olan İdealizm ve Realizm Gelenekselciler kanadı oluşturmuştur. Davranışsalcılar bu tartışmada doğa bilimlerinde kullanılan yol ve yöntemlerin Uluslararası İlişkiler disiplinde de uygulanabileceğini iddia ederken metodolojik yönde büyük bir çaba göstermişlerdir. İkinci tartışma sona ererken disiplinde bilimsel çalışmanın önemi artmıştır. Ayrıca iki kutuplu sistem, dekolonizasyon, küreselleşme, detant ve AB'nin kurulması İdealizm ve Realizm'e karşı eleştiriyi başlatmış ve Paradigmalar arası tartışmanın aktörlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tartışma özü itibarıyla Uluslararası İlişkiler teorileri üç baskın okula ayırmaktadır. İlk olarak Michael Banks tarafından benimsenen yaklaşım aslında Davranışsalci devrim sonrası dönemin Uluslararası İlişkiler teorilerini ele almaktadır. Paradigmalar arası tartışma disiplinde bulunan fakat önemsenmeyen araştırma konularını kabullenmeye yardımcı olmuştur. Böylece disipline yeni bir çeşitlilik ve heyecan getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paradigma, Paradigmalar arası Tartışma, Neo-realizm, Neo-liberalizm, Neo-marxizm

UNDERSTANDING INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN 1960-1980: INTER PARADIGM DEBATE

Abstract

International relations, as a new discipline can be traced back to the 1648 Westphalian Peace Agreement which gained its independence along with World War I. In the first years of the discipline, the theory of idealism which aimed at preventing war became dominant. However, with the beginning of confrontation between nations in the 1930s, Realism came to a more important position. As a matter of fact, the first debate of discipline was experienced among these theories. This debate is also called a constructive debate, which has delineated the boundaries of discipline and gained its independence. This debate has drawn the boundaries of discipline and gained an independent identity. After World War II, Behaviorists has led to the second debate which was a popular methodology in the social sciences. At this point, Idealism and Realism, the sides of the first debate have formed the content of Traditionalists. In this debate, the Behaviorists point out that the methods used in the natural sciences can also apply discipline to international relations, and they have made great efforts in developing methodology. As the second debate came to an end, the importance of scientific work in discipline has increased. In addition, the bipolar system, decolonization, globalization, detente and the establishment of the EU began criticism against Idealism and Realism and the emergence of the actors of the inter-paradigm debate. The discussion between the paradigms essentially separates the International Relations theories into three dominant arrows. Firstly the approach adopted by Michael Banks actually addresses theories of International Relations in the post-Behavioralist revolutionary period. Inter-paradigm debate helps unaccepted research topics to be accepted. In this way it has brought a new variety and excitement to discipline.

Key Words: Paradigm, inter-paradigm debate, Neo-realism, Neo-liberalizm, Neo-marxizm

Giriş

* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans öğrencisi, emre.ars020@gmail.com

Uluslararası İlişkiler; kökleri 1648 Westphalia Barışı'na kadar uzatılabilen, özellikle I. Dünya Savaşı ile birlikte ortaya çıkan yeni bir disiplindir. Disiplinin ilk yıllarında savaşın önlenmesi amacını taşıyan İdealizm etkili olmuştur. Ancak savaş sonrasında devletler arası çatışmanın tekrar baş göstermesiyle birlikte Realizm daha önemli bir hale gelmiştir. Nitekim disiplinin ilk tartışması bu iki teori arasında yaşanmıştır. Kurucu tartışma olarak da bilinen İdealizm-Realizm tartışması disiplinin bağımsızlığını ortaya koyarken, aynı zamanda disiplinin sınırlarını da çizmiştir. Bu tartışma sonucunda İdealizm oldukça ütöpik kalırken, realizm disipline hakim olmuş ve bu dönemden sonra en çok taraftarı bulunan ve en çok eleştirilen teori olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması ve akabinde gerçekleşen olaylar Realizm ile İdealizm'in eleştirilmesine yol açmıştır. Bu anlayışta Soğuk Savaş ve ideolojilerin devletler arası ilişkilerde ortaya çıkması ilk teorilerin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Klasik Realizm ve İdealizm bu değişimleri açıklamada ve yorumlamada eksik kalmıştır. Bu durum sonucunda ise disiplinde Davranışsal ekol ortaya çıkmıştır. Bunun bir diğer sebebi o dönemde sosyal bilimlere davranışsalı devrimin egemen olmasıydı. Davranışsalıcılar doğa bilimlerinde uygulanan yol ve yöntemlerin sosyal bilimlere uygulanabileceği tezini ileri sürmüşlerdir. Gelenekselciler ise kaltitatif araştırmayı savunurken, Davranışsalıcıları tutunamayanlar olarak nitelemişlerdir. Böylece disiplinin ikinci büyük tartışması da ortaya çıkmıştır. İkinci tartışma özü itibariyle metodolojik tartışma idi ve bu tartışmayla birlikte yeni bilimsel metodlar disiplinin analizleri içerisine girmiştir.

İkinci tartışmanın ardından realistler ve davranışsalıcılar ilerlemenin bilimsel çalışmalarla olabileceğine inanmışlardır. Bu anlayışın ortaya çıkmasında Khun ve paradigma yaklaşımı da etkili olmuştur. Ayrıca 1945-80'li yıllar arasında ortaya çıkan bazı gelişmeler yeni akımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bazı akademisyenler bu durumu disiplinin üçüncü büyük tartışma olarak görmüşlerdir. Paradigmalar arası tartışma özü itibariyle Uluslararası İlişkiler teorileri üç baskın okula ayırmaktadır. İlk olarak Michael Banks tarafından benimsenen yaklaşım aslında Davranışsalı devrim sonrası dönemin Uluslararası İlişkiler teorilerini ele almaktadır.

Bu çalışmada Paradigmalar arası tartışma konusu ele alınacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde paradigma kavramına değinilecek ve Thomas Khun'un bilimsel ilerlemedeki paradigma anlayışı aktarılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde Paradigmalar arası tartışmanın başlamasına vesile olan olaylara ve tartışmanın taraflarına değinilecektir. Bu bölümde ilk olarak iki kutuplu sistemin ortaya çıkması, dekolonizasyon, küreselleşme, detant ve AB'nin kurulması kısaca irdelenecektir. Ardından tartışmanın tarafları olan neo-realizm, neo-liberalizm ve neo-marksizm anlatılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde tartışmanın çerçevesi başlığı altında taraflar arasındaki farklılıklara değinilecektir. Bu bölümde taraflar arasındaki devlet yapısı, uluslararası sistemin temel karakteristiği, analiz düzeyi ve devlet etkileşimleri konusundaki farklılıklar irdelenecektir.

1. Paradigma Kavramı ve Khun

Paradigma: belirli bir alanda çalışan bilim insanlarının üzerinde anlaştıkları değerler dizisinde verilen addır. Ayrıca örnek anlamında da kullanılmaktadır (http://tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=P)

15.06.2017). Bununla birlikte paradigma kavramını bilim tarihine yerleştiren düşünür de Thomas Khun'dur. Ona göre paradigma; bilim insanlarınca kabul görmüş inançlar bütününe veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde anlaşılan geleneklerdir (Güneş, 2003: 26).

Khun bilimsel ilerlemeyi paradigma kavramını kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Khun "The Structure of Science Revolution" adlı eserinde bilimsel bilginin lineer bir şekilde ilerlemediğini ve gelişme sürecinde krizlerin ortaya çıktığını, bundan sonra ise kendini yeniden inşa ettiğini ileri sürmüştür (Yalvaç, 2016: 47). Ayrıca Khun bilimsel bilginin iki aşamada gerçekleştiğini aktarmıştır. Ona göre ilk aşama olan Devrimci aşamada yeni düşünce kalıpları ortaya çıkacak ve eski kalıplara meydan okuyacaktır. Ancak bu dönemde ilerleme yaşanmamaktadır. Çünkü teoriler bütün çabalarını teorik hâkimiyet sağlamak için kullanmaktadır (Kurki ve diğerleri, 2016: 21). Normal bilim döneminde ise bilim adamları belirli bir görüş üzerinde birleşecektir. Bu noktada Khun paradigma kavramını hâkim görüşü ifade etmek için kullanmaktadır. Khun'a göre bilimsel devrim yeni paradigmanın eskinin yerine geçmesidir. Bilimsel devrimlerde yeni paradigmanın neticeye ulaşacağını, ancak Khun paradigmalarda bir seçim yapılamayacağını da ileri sürmektedir (Yalvaç, 2016: 47).

Khun'un bu modeli Uluslararası İlişkiler disiplini tarafından da kabul edilmiştir. Nitekim disiplinin başlangıcında itibaren kümülatif bilgi alanı oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci büyük tartışmayla birlikte hem realistler hem de davranışsalcılar ilerlemenin bilimsel çalışmayla olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Modele göre disiplinin bir paradigmaya ihtiyacı vardı ve 1970'lerde bu anlayışta hakim paradigma olmak için üç teori ortaya çıkmıştır (Kurki ve diğerleri, 2016: 21).

2. Tartışmanın Oluşumu ve Aktörleri

Birinci büyük tartışmadan itibaren uluslararası ilişkilere realist paradigma egemen olmuştur. Ancak 1950-1980'li yıllar arasında ortaya çıkan gelişmeler realizmin hakim konumunu yitirmesine yol açmıştır. Yeni değişimleri açıklamada Realizmin yetersiz olması; paradigmalarda tartışmanın temel aktörlerini ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden öncelikle 1945-80 yılları arasındaki gelişmelere deyinmekte fayda vardır.

II. Dünya Savaşı sonrasında sistem değişikliğinin yaşanması bu gelişmelerden biridir. Bu dönemde ortaya çıkan gevşek iki kutuplu sistem yaklaşık 40 yıl boyunca uluslararası ilişkilere hakim olmuştur. Bu durum uluslararası ilişkilerde bakış açılarını değiştirmiştir. Artık iki kutubun çıkması, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını etkilemiştir. Nitekim artık devletler dış ilişkilerinde sadece kendini değil, bloğunu ve blok liderini de düşünmek zorunda kalmıştır. Bu durum birey ve devlet merkezli analizlerin yerine sistem analizlerinin daha popüler olmasına yol açmıştır.

Sömürgelerin tasfiyesi bu dönemdeki diğer gelişmelerden biridir. 1492'de başlayan sömürgecilik hareketi 18. ve 19. yy.da doruğa ulaşmış ve artık sömürge olarak paylaşılacak bir yer kalmamıştır. Ancak bu süreç 1945'te farklı bir yöne evrilmiştir. Sömürgeci güçlerin I. ve II. Dünya Savaşı'nda yaşamış olduğu yıkımla birlikte sömürgecilik hızla bir çöküş dönemine girmiştir (Best ve diğerleri, 2015: 95). Avrupa İmparatorluklarının gücünün azalması ve yerel direniş hareketlerinin artması 1945-60 yılları arasında bir çok sömürgecinin

tasfiyesiyle sonuçlanmıştır. Yeni devletlerin sömürge mirası nedeniyle bir çok sorunu bulunmaktaydı. Bunlardan en önemlileri bağımlılık ve az gelişmişlik sorunuydu. Yeni kurulan devletlerin bu sorunlar ile karşılaşması ve bu devletlerin bir çoğunun Tarafsızlar Hareketi'ne katılarak dünya gündemine özellikle az gelişmişlik ve kalkınma sorunlarını taşıması uluslararası ilişkiler analizlerinde bir dönüşüme yol açmıştır.

Uluslararası ilişkileri etkileyen bu dönemdeki diğer bir gelişme Küreselleşmedir. Küreselleşme kökleri 16.yüzyıla kadar uzanan, özellikle son yarım asırda teknolojiye meydana gelen gelişmeleri içinde barındıran bir süreçtir (ElWood, 2002: 13). Küreselleşme olgusu iletişimden ekonomiye, siyasetten kültüre pek çok değişik alanlarda ortaya çıkan etkileşimleri ve dönüşümleri ifade etmektedir. Bu süreç uluslararası ilişkilerin yapısında da bir çok değişime yol açmıştır. Her şeyden önce devlet dışındaki aktör sayısı artmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde çok uluslu şirketler hükümetleri baskı altına alma hatta devirmelere varıncaya kadar etkilerini arttırmıştır. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle birlikte askeri gücün yanısıra ekonomik ve teknolojik güç daha da önemli olmaya başlamıştır. Bu dönüşümler uluslararası ilişkiler analizlerinde bir yenilenmeye yol açmıştır.

Detant bu dönemdeki diğer bir gelişmedir. 1962 yılında Küba üzerinde uçan ABD U2 casus uçakları balistik füze alanlarının inşa edilmekte olduğunu görmüşlerdir. ABD ise daha önce Türkiye'ye Jupiter füzelerini yerleştirmiş olsa da Sovyet nükleer silahlarının Karayip'lere yerleşmesi derin bir infiale neden olmuştur. Bu durumda ABD yönetimi Küba'yı abluka altına almış ve füzelerin Küba'dan çıkarılmasını talep etmiştir. Sonuçta iki taraf anlaşarak kriz sona ermiştir (Best ve diğerleri, 2015: 302). 1962 Küba Krizi iki süper güç arasında bir nükleer savaş çıkmasının ciddi bir olasılık olduğunu göstermiştir. Krizin çözümünde tarafların diyalog ile anlaşmaları, uluslararası ilişkilerde birçok sorunun diyalog yoluyla çözülebileceği göstermiştir (Sever, 1997: 653-654).

Avrupa Birliği'nin oluşumu bu dönemdeki diğer bir gelişmedir. Avrupa'da birlik oluşturma fikri Orta Çağ hatta Eski Yunan ve Roma dönemine kadar geri götürülebilir. Ancak birliğin oluşması II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir (Akçay ve diğerleri, 2011: 118). İlk olarak AKÇT ile başlayan bu serüven zamanla kurumsallaşma ve genişlemeyle birlikte nihai olarak Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adını almıştır. Birliğin oluşumu uluslararası ilişkiler açısından pek çok istisnayı içinde barındırmaktadır. Almanya sorunu, Sovyet tehdidi ve ekonomik bağımsızlık birçok Avrupa ülkesini işbirliği yapmaya sevk etmiştir (Çalış, 2016: 36). Bu durum özellikle Realistlerin; anarşinin işbirliğini kısıtladığı tezinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Bütün bu gelişmeler uluslararası ilişkilerde yeni paradigmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İdealizm ve Realizm bu yeni gelişmeleri anlamlandırma ve analiz etmekte yetersiz kalmıştır. Bu durum uluslararası ilişkilerde üç yeni yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açmıştır: Neo-Realizm, Neo-Liberalizm ve Neo-Marksizm(Yapısalcılık).

2.1. Neo-Realizm

Neo-Realizmi açıklamaya başlamadan önce realizmin önündeki “neo” sıfatını açıklamamız gerekmektedir. “Neo” sıfatı her şeyden önce toptan reddetme anlamına gelmemektedir. Bir önceki anlayışın ya da düşüncenin yeniden evrilmesi anlamına

gelmektedir. Buradan hareketle Neo-realizm realizmi toptan reddetmez ve onun temel tezlerini eleştirerek yeni bir evrilmeye teoriyi yeniden inşa etmektedir. Bu noktada Neo-realizm temelindeki realizm özünü korumaktadır.

Neo-realizmde en temel kavram Anarşi'dir. Anarşi; uluslararası ilişkilerde devletleri yönlendirecek herhangi bir güç ya da devlet grubunun olmayışını ifade etmektedir (Çalış ve Özlük, 2007: 230). Bu tanımdan hareketle temel aktör olarak devleti kabul etmektedirler. Uluslararası ilişkileri yönlendirecek herhangi bir olgunun olmayışı devletler arasında işbirliğini kısıtladığına inanırlar. Uluslararası ilişkilerin anarşik olması devletlerin temel dış politika önceliğinin güvenlik olmasına neden olmaktadır. Bu noktada "Self-Help" kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavrama göre devletler hayatta kalmak için kendi başlarının çaresine bakmak zorundadır (Brown ve diğerleri, 2007: 37).

Neo-realizm uluslararası ilişkileri sistem, yapı üzerinden analiz etmektedir. Klasik realistler uluslararası ilişkileri insan ya da devlet üzerinden analiz ederken, neo-realizm bu noktada klasiklerden ayrılmış ve sistem üzerinden analiz etmişlerdir (Aydın, 2004: 47). Sistem üzerinden analiz yapmaları Neo-realizm'in Yapısal Realizm olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

Neo-realizmi klasik realistlerden ayıran diğer bir konu "Güç" kavramına yüklenen anlamlarda gizlidir. Uluslararası politikada güç devletin en hayati çıkarlarına ulaşmasını sağlayan bir unsurdur (Özdemir, 2008: 126). Klasik realizmde devletin temel amacı var olmayı(survival) sürdürebilmektedir. Var olmayı sürdürebilmek için güvenliğin sağlanması gerekmektedir. Bunun için klasik realizmde mümkün olduğunca güç elde etmek gerekmektedir. Yani güç bir amaçtır. Fakat neo-realizmde güç bir araçtır. Çünkü neo-realistler gücü güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak görmektedirler (Serkan, 2015: 17). Devletin var olmayı sürdürebilmesi için dış politikadaki en temel stratejinin dengeleme arayışı olduğunu iddia etmişlerdir.

Neo-realizm'in en önemli temsilcisi Kenneth Waltz'dır. 1979'da yayınladığı Theory of International Politic adlı eserleriyle neo-realizm kurumsallaşmıştır. Waltz'a göre uluslararası sistemin düzenleyici ilkesi anarşidir (Waltz, 2010: 88). Devletlerin anarşi içerisinde belirli bir yere kadar güce sahip olmaya çalıştığını ancak bundan sonraki ilk endişesinin sistemdeki konumunu korumak olduğunu iddia etmiştir (Waltz, 2010: 126). Yani devletler güç yerine güvenliği azamileştirmektedir. Neo-realizmde bu anlayış Savunmacı Realizm olarak adlandırılmıştır.

Neo-realizm'in diğer önemli temsilcisi John Mearsheimer'dir. 2001'de yayınlandığı The Tragedy of Great Power Politics adlı eserinde büyük güçler tabiatları gereği saldırmacı karaktere sahip olduğunu iddia etmiştir (Mearsheimer, 2001: 30). Büyük güçlerin rasyonel hareket ettiklerini, hegemon ilişkiler kurmaya çabaladığını ileri sürmüştür (Mearsheimer, 2001: 33). Sonuç olarak Mearsheimer Waltz'tan ayrılarak devletler için gücün bir amaç olduğunu ve güvenlikten ziyade güç azamileştiricileri olduğunu iddia etmiştir (Ersoy, 2016: 177). Bu anlayış Neo-realizm'de Saldırgan Realizm olarak adlandırılmıştır.

2.2. Neo-Liberalizm

İdealizm ya da Liberalizm uluslararası ilişkilerin ilk teorisiydi. I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bu teori savaşın yıkımlarının önüne geçebilmek amacıyla savaşın önlenmesi amacını taşımıştır. Ancak 1930'lu yıllara gelindiğinde devletler arasında çatışmanın yeniden başlaması ile İdealizm'e yönelik yoğun eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bu dönemle birlikte Realizm hakim paradigma olmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yeni bir sistemin ortaya çıkması Realizm'e karşı eleştiriyi başlatmış ve neo-realizm ortaya çıkmıştır. Yine aynı şekilde neo-liberalizm ortaya çıkmıştır.

Neo-liberalizm; uluslararası ilişkilerde devletten başka birçok aktörlerin varlığını kabul etmektedir. Uluslararası ilişkilerin sadece devletler arasındaki etkileşimlerden oluşmadığını, devlet ile devlet dışı aktörler arasındaki etkileşimle birlikte devlet dışı aktörlerin birbiriyle etkileşimlerinden oluştuğunu iddia etmişlerdir. Bu etkileşimlerin kesintisiz olduğunu kabul etmişlerdir. Bu aktörlerin yek pare birim(aktör) olmadıklarını, özellikle birey ve toplumsal grupların devletin dış politikasına etkisini analiz etmeye çalışmışlardır (Knutsen, 2006: 336).

Özellikle teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme ile birlikte uluslararası ticaret önemli bir konu haline gelmiştir (Bayar, 2008: 27). Bu nedenle devletler arası ilişkilerde sadece güç politikası ile karar vermek zorlaşmıştır. Bu yüzden askeri(güvenlik) konularla birlikte ekonomik konuların da önemi görülmeye başlanmıştır. Böylece devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığın tanımlanmasına giden süreç de açılmıştır.

Neo-liberalizm'in en önemli kavramı "karşılıklı bağımlılık"tır. Devlet ve devlet dışı aktörlerin birbirine sürekli olarak bağımlı olduğunu(Goldstein, 2001: 113) ve bu bağımlılık ilişkisinin karşılıklı bir bağımlılık olduğunu iddia etmişlerdir. Uluslararası ilişkilerin anarşik olduğundan hareketle devletler arasında işbirliğini karşılıklı bağımlılığın mümkün kıldığını iddia etmişlerdir (Sterling-Folker, 2016: 135). Artan karşılıklı bağımlılığın çatışmayı azaltacağına inanmışlardır.

2.3. Neo-Marksizm (Yapısalcılık)

II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle beraber ortaya çıkan yeni gelişmeler sonucunda Marksizm Uluslararası ilişkilere ithal edilmiştir. Gevşek iki kutuplu sistemin ortaya çıkması, milliyetçilik hareketlerinin bu dönemde başarılı olması ve yeni kurulan devletlerin az gelişmişlik sorunuyla karşı karşıya kalması Marksizm'in gündeme oturmasına sebebiyet vermiştir.

Marksizm'in temeline bakıldığında alt ve üst yapı ilişkileri görülmektedir. Alt yapı ekonomidir. Ekonomik faktörler hayatımızın her yönünü şekillendiren bir güce sahiptir. Üst yapı ise din, ideoloji ve kültür'dür. Bu yapıda yer alan faktörler hakim sınıfın diğer sınıfları kontrol altında tutmak için kullandığı unsurlardır. Marksizm'e göre toplumdaki bütün ilişkileri belirleyen faktörler ekonomiktir. Bu yüzden alt yapı üst yapıyı belirlemektedir (Gülçınar, 2015: 454).

Bir diğer önemli kavram ise sınıftır. Sınıflar Marksizm'e göre üretim araçlarının mülkiyetine göre belirlenmektedir. Marksizm göre bütün toplumlar en az iki sınıftır. İlk sınıf, üretim araçları mülkiyetine sahip "yönetici sınıf" yani burjuvadır. Diğer sınıf ise "sömürülen sınıf" yani proletaryadır (Arslan, 2003: 129). Devlet hakim sınıfı koruma ve çıkarlarını maksimize etmeye görevi üstlenmektedir. Oluşacak bir devrimle birlikte hem sınıflar hem de devlet ortadan kalkacaktır.

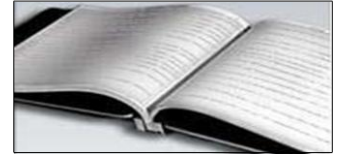
Marksizm'in uluslararası ilişkilerde analiz etmeye çalıştığı en temel kavramlardan biri çatışmadır. Tarihsel perspektifte bakıldığında insanlık tarihi çatışmalarla doludur. Marksistlere göre çatışma tıpkı Realistlerde olduğu gibi doğaldır. Üretim araçlarının mülkiyeti sınıfları oluşturmakta ve sınıflar arası ilişkiler de çatışmanın sürekli oluşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden çatışmanın sona ermesinin tek yolu olarak kapitalizmin sona ermesi gerektiğini iddia etmişlerdir..

Marksizm içerisinde bir çok kol barındırmaktadır. Bunlardan biri de Bağımlılık Teorisi'dir. Bağımlılık Teorisi 1940'lardan itibaren Latin Amerika'da ortaya çıkmaya başlamıştır. Prebish, Gunder Frank ve takipçileri sınıflar arası çatışmayı uluslar arası düzeye çıkarmışlar (Yergin ve diğerleri, 2002: 235). Az gelişmiş(çevre) ülkelerin, gelişmiş ülkelere(kuzey) tek yönlü bağımlılık ilişkisine dikkat çekmektedir. Merkezin zenginleşmesi altındaki çevrenin fakirleşmesi bağımlılığı oluşturmakta ve bunu sürekli hale getirmektedir (Özbay, 2014: 106). Zenginleşen merkez ülkeleri bu konumunu korumak için bu ilişkiyi sürdürmek zorundadır. Bunu yaparken de sürekli olarak merkez ülkeleri çevre ülkelere ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır (Cardoso ve diğerleri, 1979: 21). Bu durum çevre ülkelerinin gelişmesinde en büyük engel olmuştur.

Ancak 1970'li yıllarda birkaç ülkenin(Asya Kaplanlar) gelişmesi ve yeni bir orta sınıf ülke grubu oluşması Bağımlılık Teorisi'nin eleştirilmesine yol açmış ve Dünya Sistemleri Teorisi'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu teoride Bağımlılık Teorisi'nden farklı olarak merkez ve çevre ülkelerinin yanı sıra merkez tarafından sömürülen, aynı zamanda merkez adına çevre ülkeleri denetleyen yarı-çevre ülkeleri bulunmaktadır (Ongur ve diğerleri, 2016: 274). Sistemin temeli; belirli bir hiyerarşi içerisinde dağılılan iş bölümüdür. Merkez ülkeleri küresel ölçekte sermaye sahipleridir ve yüksek karlı tüketim ürünleri ihraç etmektedir (Rupert, 2016: 186). Çevre ülkeler ise merkeze ihraç edilecek hammadde ve iş gücüne sahiptirler. Dünya sistemleri Teorisi ülke grupları arasında geçişleri de öngörerek dinamik bir model ortaya koymuştur. Yarı çevre ülkelerinin temel amacı çevre ülkelerdeki istikrarsızlıkla ilgili sorunların küresel alana ulaşmasını önlemek ve merkez adına çevre ülkeleri denetlemektir (Aktoprak, 2004: 40).

3. Tartışmanın Çerçevesi

Paradigmalar arası tartışma genel olarak muhalif perspektifler arası çatışmalar, çerçeveler ve çeşitli imgelerden oluşmaktadır. Bunlar teoriden ziyade bir dünya görüşünü ifade etmeye çalışmaktadır (Banks, 1985: 15). Paradigmalar dünyaya bir bakış açısını içermekte ve analizlerde bu bakış açısını tıpkı bir merceğe gibi kullanarak dünyayı algılamaya çalışmaktadır (Mansbach ve diğerleri, 1981: 71). Böylece taraflar uluslararası sisteme ilişkin alternatif kavramlar sunmaya çalışmışlar ve birçok farklı ayrımlar yapmışlardır.

İlk olarak devletin yapısı konusunda bu üç teori farklı yaklaşımlar öne sürmüştür. Neo-realistler devleti üniter ve yekpare bir yapı olarak görürken, neo-liberaller ve yapıalcılar teorilerinde devleti parçalara ayırmaktadır. Yani neo-realistler devleti bir bütün olarak görürken neo-liberaller (özellikle teknokrat ve sivil toplum) ve yapıalcılar (özellikle sınıf) devleti oluşturan parçaların dış politika ve uluslararası sistemle ilişkilerini incelemektedir (Sandıklı ve diğerleri, 2012: 140).

İkinci olarak uluslararası sistemin temel karakteristiği konusunda taraflar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Uluslararası sistemde devletlerin davranış kalıplarını yönlendiren herhangi bir güç ya da devletler grubunun olmadığından hareketle neo-realistler sistemin temel karakteristiğinin anarşi olduğunu iddia etmişlerdir (Yalvaç, 2011: 77). Devletlerin uluslararası sistemdeki temel dış politikası ise dengeleme arayışıdır. Buradan hareketle devletlerin temel amacı “self-help” olmuştur. Sistemin anarşik olması, devletlerin güç ilişkilerini düzenleyen herhangi bir gücün olmaması, devletlerin hayatta kalması için kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmasına neden olmuştur (Waltz, 2010: 107). Bu durumun devletler arasında karşılıklı bağımlılığın sınırladığını iddia etmişlerdir (Powell, 1994: 320).

Neo-liberalizm uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul etmiş, fakat sistemdeki bu belirsiz durumun devletler arasında işbirliğini mümkün kılacağına inanmaktadır. Neo-liberaller temelde anarşiyi devletleri işbirliğine zorlayan, devletlerin davranışlarını yönlendiren bir otorite eksikliği olarak algılamaktadırlar (Arı, 2002: 309). Bu durumda devletlerin işbirliğini oluşturan iki temel nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki karşılıklı bağımlılıktır. Uluslararası sistemde devletler ve devlet dışındaki diğer aktörler arasındaki karşılıklı bağımlılığın artmasıyla birlikte çatışma olasılığının azalacağını iddia etmişlerdir. İkinci olarak ise karşılıklı bağımlılığın artmasıyla devletler bir takım anlaşmış ilke, norm ve planlar anlamına gelen uluslararası rejimin çatışma ihtimalini azaltacağı ve işbirliğini mümkün kılacağına inanmaktadırlar (Keohane ve diğerleri, 1987: 731-733). Ancak neo-realistler uluslararası rejimlerin yalnızca uluslararası sistemdeki etkin bir hegemonun çabalarıyla kurulabileceğini, bu yüzden uluslararası rejimlerin hegemonun çıkarlarını yansıtacağını ve sistemdeki hegemonun etkisi azaldığında rejimin de etkisinin azalacağını iddia ederek işlerliğinin kısıtlı olduğunu aktarmışlardır (Aydın, 1995: 101).

Yapıalcılara göre uluslararası sistemin temel karakteristiği kapitalizmdir. Bu noktada analiz birimlerinden bir kapitalizmdir (Mammadov, 2017: 22). Yapıalcılara göre uluslararası ilişkilerde çatışmanın ana nedeni kapitalizmdir. Çünkü kapitalizm uluslararası ilişkilerde sınıfları ortaya çıkarmakta dolayısıyla çatışmanın var olmasına yol açmaktadır. Marksistler karşılıklı bağımlılık tezine karşı çıkmaktadırlar. Onlara göre bir karşılıklı bağımlılıktan söz edebilmek için eşit derecede iki tarafın olması gerekmektedir. Ancak marksistlere göre merkez çevre ayrımı olan dünyada bu tür bir bağımlılıktan söz edilemez ve olsa olsa bu ilişki merkezin çevreyi sömürdüğü bir tek taraflı bağımlılık ilişkisidir (Knutsen, 2006: 337).

Bir diğer ayrım analiz düzeyi ve devletin etkileşimleri üzerinde olmuştur. Neo-realistler uluslararası ilişkileri sistem(yapı) üzerinden analiz etmektedir. Ayrıca devletlerin etkileşimini “Bilardo Topu” modeli ile açıklamaktadır. Buna göre masadaki bir topun hareket edebilmesi için bir tepkiye ihtiyaç duymaktadır. Buradan hareketle devleti oluşturan birimleri arasında sürekli bir iletişim yoktur. Sadece bir müdahale geldiği takdirde bu birimler harekete

geçebilir (Roskin ve Berry, 2014: 263). Bu modelde sadece devletler bulunmakta, dışardan etki gelmediği durumda tepki vermemekte yani kısıtlı bir etkileşim bulunmaktadır.

Neo-liberalistler uluslararası ilişkileri birey, devlet ve uluslararası örgütler üzerinden analiz etmektedir. Neo-realistlerden farklı olarak devlet etkileşimlerini Cobweb modeli(örümcek ağı) ile açıklamaktadır. Bu modelde bilardo topu modelinden farklı olarak devletle birlikte devlet dışı birçok aktör bulunmaktadır. Bu aktörler dışarıdan bir tepkiye gerek duymadan kesintisiz bir etkileşimi bulunmaktadır (Burton, 1972: 378-383). Bilardo topu modelindeki sınırlı etkileşim yerine bu modelde sürekli iletişim bulunmaktadır.

Yapısalcılar uluslararası ilişkileri sistem(yapı) üzerinden analiz etmektedir. Buradaki sistem neo-realistlerin analiz ettiği sistemden farklı olarak uluslararası kapitalist sistemi analiz ederler. Yapısalcılar ise devletler arası ilişkileri açıklamak amacıyla “çok yönlü ahtapot” modelini kullanmaktadırlar. Buna göre, çevreden merkezlere doğru servet(refah) çeşitli kaynaklarla sömürülmektedir (Neufield, 1995: 48).

Son olarak neo-realistler ve Yapısalcılar uluslararası ilişkileri sıfır toplamı olarak görmektedirler. Uluslararası ilişkileri kazanan ve kaybeden aktörlerin olduğu bir alan olarak tanımlamaktadırlar (Arı, 2002: 230). Ayrıca neo-realistler uluslararası ilişkilerde “nispi kazanç”ın(relative gain) bulunduğunu iddia etmişlerdir. Buna göre devletler her zaman kendilerinin daha fazla, karşı tarafın daha az kazanç sağlayacak işbirliğini seçmektedir. Bu yüzden uluslararası ilişkilerde işbirliği sınırlı olduğunu aktarmışlardır (Burchill ve diğerleri, 2014: 64). Oysa Neo-liberaller uluslararası ilişkileri sıfır toplamı olarak görmemektedirler. Neo-liberaller uluslararası ilişkileri değişken toplamı olarak görmek ve bu alanı anlaşma ve pazarlıklar sonucunda iki tarafında kazançlı çıktığı bir alan olarak tanımlamaktadır (Arı, 2002: 230).

Sonuç

1980’li yılların ortalarına gelindiğinde paradigmlar arası tartışma sona ermiştir. Paradigmlar arası tartışma, uluslararası ilişkiler içerisinde meta-teorik tartışmaların açılışını sağlamıştır (Waeber, 1996: 62). Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde mevcut olan, fakat kalkınma ekonomisi, ulusötesi ilişkiler, kavramsal analiz ve normatif teori gibi önemsenmeyen araştırma konularını kabullenmeye yardımcı olmuştur.

Bu tartışma temelde anlaşmazlıklar üzerine inşa edilmiş ve paradigmlar farklı alternatifleri sunduğu için birbirlerine karşı test edilememiştir. Buna ilave olarak tarafların kendi görüşleriyle ölçüsüzleşen paradigmları, uluslararası ilişkilerin niteliği, birimleri ve etkileşimleri gibi alanlarda farklı kavramlar kullanmıştır. Ayrıca tartışmada üç farklı teori bulunmaktadır (Waeber, 1996: 157). Bütün bunlar paradigmlar arası tartışmayı diğer üç tartışmadan açıkça ayırmıştır.

Tartışmanın taraflarına bakıldığında her üçü de farklı bir temel görüntü ile başlamaktadır (Banks, 1985: 12). Örneğin neo-realistler devletler arasındaki ilişkileri açıklamakta “Bilardo modeli” kullanırken, neo-liberaller “Cobweb”, Yapısalcılar ise “Çok Başlı Ahtapot” modeli kullanmaktadırlar. Bu zıt temeller üzerine, her bir akım farklı bir teori oluştururken, her biri diğerleriyle çelişmiştir. Ayrıca üç paradigmanın her birinin belirgin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır(Banks, 1985: 17) ve analizlerinde farklı hedefler peşindedirler (Guzzini, 1998: 116). Bununla birlikte uluslararası ilişkiler çalışmalarının ne kadar geniş bir kapsamda olması gerektiği konusundaki taraflar uzlaşmamaktadır.. Realistler, kapsamın dar, devlet merkezli bir tarzda tanımlarlar ve bunu 'uluslararası politika' kavramıyla açıklamaktadır. Çoğulcular, çok uluslu şirketler, pazarlar ve etnik grupların yanı sıra devlet davranışlarını da dahil ederek kapsamı genişletmekte ve konularını ulusötesi ilişkiler ya da dünya toplumu olarak adlandırmaktadır. Yapısalcılar tüm dünyadaki sistemin bütünlüğünü vurgulayarak, devletler arası ilişkileri bir yüzey yanılısaması olarak ele almakta ve üretim biçimlerine odaklanmaktadır (Banks, 1985: 13).

Ayrıca tartışmanın taraflarının eksikliklerinin bulunması uluslararası ilişkilerin hakim paradigması olmalarına engel teşkil etmektedir. Nitekim neo-realizm devlet merkezli dar bir bakış ortaya koymaktadır. Değişime fırsat vermemesi, gittikçe önemi artan ekonomik konulara rağmen alt/üst politika ayrımı yapmakta olması uluslararası ilişkilerin tamamını kapsamına engel olmaktadır. Neo-liberalizm; karşılıklı bağımlılıkta eşitliğin olmadığını görmemesi, Irak işgalinin askeri gücün önemini göstermesi ve uluslararası örgütlerin haksız olayları meşrulaştırması(BM'nin Irak işgalindeki tutumu) disiplinin hakim paradigması olmasını engellemektedir. Yapısalcılık ise toplum içindeki sınıfların uluslararası ilişkilerde karşılığının olmaması ve kalkınma sorunlarına dikkat çekip çözümüne alternatif sunamaması yine disiplini kapsamada engel teşkil etmektedir. Ayrıca neo-liberalizm ve Yapısalcıların devlete gereken ehemmiyeti vermemesi aslında realizmin disiplindeki konumu korumasına da yol açmıştır.

Son olarak, Paradigmalar arası tartışmadaki üç taraf muhtemelen hiç bir zaman dünya siyasetinin kurumsallaşmasına dair değişiklikler ve hükümetlerin davranışı üzerinde önemli etkiler yapmamıştır. Bu tartışma özellikle 1970'li yıllardaki uluslararası ilişkileri üç baskın teoriye ayırmıştır. Bu üç teori temelde pozitivisttir ve üçüncü büyük tartışmadaki pozitivist grubu oluşturmuştur. Paradigmalar arası tartışma aslında tartışmadan ziyade 1960-1980'li yıllardaki uluslararası ilişkileri öğrenciler aktarabilmek için oluşturulan bir yaklaşımdan ibarettir. Nitekim Uluslararası İlişkiler disiplini büyük tartışmalar dönemi olarak adlandırılan dönemlerle ele alınmış ve disiplin tarihi daha çok bu tartışmalar üzerinden yazılmaya başlanmıştır. Bu anlayışa göre pek çok akademisyen genel olarak disiplinde üç büyük tartışma yaşandığını kabul etmektedir. Bu tartışmalar ilki İdealizm ve Realizm tartışması, ikincisi Gelenekselcilik ve Davranışsalcık tartışması ve üçüncüsü Pozitivizm-Post Pozitivizm tartışmasıdır. Ancak bazı akademisyenlere(Banks ve Waever) göre ise üçüncü tartışma Paradigmalar arası tartışmadır. Aslında bu yaklaşım büyük tartışmalar yoluyla öğrencilere teorileri anlatmakta yarar sağlamaktadır. Zira bu üç teori üç önemli ideolojik geleneği(liberalizm, muhafazakarlık, sol radikalizm) ve üç uluslararası ilişkiler pratiğini(devletler arası sistem, karşılıklı bağımlılık, ahlaki dayanışma) içermektedir. Böylece 1960-1980'li yıllarda ortaya çıkan yeni teoriler kolayca anlatılmaktadır.

Paradigmalar arası tartışma disipline bir çok katkı sağladığı da bir gerçektir. Tartışmanın aktörleri pek çok araştırma konusunu kabullenmeye yardımcı olurken, aynı zamanda pek çok birbirine alternatif kavram kullanmışlardır. Örneğin kalkınma ekonomisi, ulusötesi ilişkiler gibi araştırma konuları ve Bilard Ball, Cobweb ve Octopus modelleri gibi kavramlar literatüre girmiştir. Bu teoriler arasında bir seçim de yapılmaktadır. Zaten

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Khun'da paradigmlar arasında seçim yapılamayacağını aktarmıştır. Ancak disipline yeni bir çeşitlilik ve heyecan getirdiği de muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Akçay, Ekrem Yasin, Ç. Argun, E. Akman (2011). “AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 117-131.

Aktoprak, Elçin(2004). “Immanuel Wallerstein: Sosyal Bilimlere Yeniden Bakmak”. *Uluslararası İlişkiler*, 1 (4) 23-58.

Arı, Tayyar (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. İstanbul: Alfa Basım.

Arslan, Ali (2003). “Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorileri”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 115-135.

Aydın, Mustafa (1996). “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51 (1), 71-114.

Aydın, Mustafa (2004) “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”. *Uluslararası İlişkiler*, 1 (1), 33-60.

Banks, Michael (1985) “The Interparadigm Debate”. Margot Light, A. J. R. Groom (ed.), *International Relations: A Handbook of Current Theory*. Londra: Francis Pinter. 7-26.

Bayar, Fırat (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (32): 25-34.

Best, Antony, J. Hanhimaki, J. Maiolo, K. Schulze (2015). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*. çev. Taciser Ulaş Belge. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Brown, Chris ve K. Ainley (2007). *Uluslararası İlişkileri Anlamak*. çev. Arzu Oyacıoğlu. İstanbul: Yayın Odası.

Burchill, Scott ve diğerleri. (2014). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. çev. Rahim Acar. İstanbul: Küre Yayınları.

Burton, John (1972). *World Society*. London: Cambridge University Press.

Cardoso, Fernando Henrique, Faletto Enzo (1979). *Dependency and Development in Latin America*. Berkeley: University of California Press.

Çalış, Şaban (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Nobel Yay..

Çalış, Şaban ve Erdem Özlük (2007). “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapı Sökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (18), 225-243.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- ElWood, Wayne (2002). *Küreselleşmeyi Anlama Klavuzu*. çev. Betül Dilan Genç. İstanbul: Metis Yay.
- Goldstein, Joshua S. (2001). *International Relations*. New York: Longham.
- Guzzini, Stefano (1998). *Realism in International Relations and International Political Economy: the Continuing Story of the Death Foretold*. London and New York: Routledge.
- Güneş, Bilal (2003). “Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Khun ve Alan D. Sokol”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 23-44.
- Gürçınar, Pınar (2015). “Althusser ve Marks’ın İdeoloji Kavramlarının Karşılaştırılması”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 449-457.
- Keohane, Robert O. ve Joseph S.Nye (1987). “Power and Interdependence”. *International Organization*, 41 (4), 725-753.
- Knutsen, Torbjon (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*. çev. Mehmet Özyay. İstanbul: Açılım Yay.
- Kurki, Milja ve Colin Wight (2016). “Uluslararası İlişkiler ve Sosyal Bilimler”. ed. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. çev. Özge Kelekçi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yay. 15-38.
- Mammadov, Agil (2017). “Realizm ve Liberalizm’in Ortasında: Marksist Teorinin Yeri ve Önemi”. *Akademik Bakış Dergisi*, (59), 18-25.
- Mansbach, Richard W. ve John A. Vasquez (1981). *In Research Theory- A New Paradigm for Global Politics*. New York: Colombia University Press.
- Mearsheimer, John (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton.
- Neufield, Mark A. (1995). *The Restructuring of International Relations Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ongur, Hakan Övünç ve Başak Yavşan (2016). “Uluslararası İlişkilerde Marksist Yaklaşımlar”. ed. Ramazan Gözen. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yay. 257-290.
- Özbay, Hüseyin (2014). “Bölgeselleşme ve Bağımlılık Teorisi Ekseninde Sovyet Sonrası Rusya-Kazakistan-Kırgızistan İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (9), 99-126.
- Özdemir, Haluk (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63 (3), 114-144.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- Powell, Robert (1994). “Anarchy in International Relations Theory: the Neorealist-Neoliberal Debate”, *International Organization*. 48 (2): 313-344.
- Roskin, Michael G. ve Nicholas O. Berry (2014). *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*. çev. Özlem Şimşek. Ankara: Adres Yay.
- Rupert, Mark (2016). “Marksizm ve Eleştirel Teori”. ed. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, çev. Özge Kelekçi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yay. 177-198.
- Sandıklı, Atilla ve Erdem Kaya (2012). “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış”, ed. Atilla Sandıklı. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yay. 133-164.
- Serkan, İskender (2015). “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistem Değişikliklere Bakış”. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1 (1), 14-38.
- Sever, Ayşegül (1997). “Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52 (1), 647-660.
- Sterling-folker, Jennifer (2016). “Neoliberalizm”. ed. Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. çev. Özge Kelekçi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yay. 131-152.
- Waltz, Kenneth (2010). *Theory of International Politics*. Illinois: Waveland Press.
- Waeber, Ole (1996). “The Rise and Fall of the Inter-paradigm Debate”. ed. S. Smith, K. Booth, M. Zalewski. *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press. 149-185.
- Yalvaç, Faruk (2011). “Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi”. *Uluslararası İlişkiler*, 8 (29), 71-99.
- Yalvaç, Faruk (2016). “Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar”. ed. Ramazan Gözen. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yay. 31-66.
- http://tdk.gov.tr/?option=com_karsilik&view=karsilik&kategori1=abecesel&kelime2=P